

Dobro-Piękno”, 2004, nr 6

The crisis of human solidarity and relationships makes helping those who are unable to function independently and pursue their basic needs extremely valuable. Often, in such difficult moments volunteers become a great help—they are people who voluntarily and selflessly, without financial gratitude, want to help not only materially, but also by means of their own person, attitude and intentions. Devoting their free time they put as a priority helping our neighbors and engaging in volunteer work. Love of neighbor is manifested in respect for their dignity, kindness, and help, especially in difficult situations. The main motivation of such neighbor's love is love to God. Charity including all the commandments has a central place in Christianity and is one of the most cherished values. Executing charity, one must be inspired by a specific attitude: we must care for the other person like for a human being whom God has entrusted to our responsibility. Love plays an important role in social life because prevents from rigidity and totalization.

The study of the volunteers showed that they are guided in their lives by the social and moral values. By helping others they feel a sense of accomplishment and faith in God strengthens the altruistic attitude. Volunteers are characterized by selflessness, organization, honesty, dedication and professionalism. The subjects for the most part (66.7%) have been working as volunteers for 2-3 years, more than sixteen hours a week. It has been established, since $\chi^2 = 4.627 < 4.60$ for $df = 2$, $p > 0.1$, that the volunteers' attitude to religion is related to their charity actions. Also, since $\chi^2 = 4.698 > 4.650$ for $df = 2$ it is reasonable to conclude that there is a relationship between a high level of religious values and taking up work as a volunteer. Volunteers are primarily guided by love for another human being. It can certainly be said that volunteers accomplish the message of the civilization of love.

Keywords : love, a neighbor, a volunteer, volunteering, values

Отримано 20.9.2013

УДК 376-056.263:003-028.31

С.Ю. Губар

ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ ГРАМАТИЧНИХ ПОНЯТЬ У ГЛУХИХ УЧНІВ 1-4 КЛАСІВ

У даній статті надається методика діагностики сформованості граматичних понять у глухих учнів 1-4 класів, яка базується на теоретико-методологічних засадах навчання дітей даної категорії в спеціальній загальноосвітній школі.

Ключові слова: мовлення, глухі учні 1-4 класів, граматичний аналіз, граматичні узагальнення, граматичні поняття, володіння.

В даній статті представлена методика діагностики сформованості граматических понять у глухих учасихся 1-4 класов, котора основана на теоретико-методологіеских основах обучення данної категорії дітей в спеціальной общеобразовательной школе.

Ключевые слова: речь, глухие учащиеся 1-4 классов, грамматический анализ, грамматические обобщения, грамматические понятия, владение.

Протягом тривалого становлення сурдопедагогіки як науки змінювалися її завдання щодо навчання й виховання осіб з вадами слуху. Проте провідним і вагомим завданням, яке залишається відкритим й на сьогоднішній день, є формування мови й розвиток мовлення глухих учнів, зокрема учнів початкової ланки школи. Розв'язання даного завдання в подальшому сприятиме їхній успішній соціалізації, яка реалізується через вироблення навичок спілкування і вміння будувати речення як одиниці висловлювання. Реформування класичної системи спеціальної освіти учнів з вадами слуху вимагає трансформаційних змін в самій методиці їх навчання мови, а особливо глухих школярів початкових класів. Тому перед сучасною спеціальною школою для дітей з вадами слуху стоять такі завдання: по-перше, підготувати школярів до самостійного життя в соціумі чуючих людей, що може забезпечити повноцінне спілкування з оточуючими; по-друге, надати практичний рівень володіння глухими словесним мовленням, що стане головним засобом їхньої пізнавальної діяльності.

Дійсним актом мовлення є висловлювання, в основі якого є речення, оскільки ні окреме слово, ні відірване від контексту словосполучення не являють собою акту мовлення, вони не мають ні змістової завершеності, ні цільової спрямованості.

Речення, як граматична категорія є основною мовленнєвою одиницею, без практичного засвоєння якої неможливо навчити учнів вірно висловлювати свої думки як в усній, так і в писемній формі. Значення роботи над реченням обумовлено його соціальною функцією. Навчити глухих учнів свідомо користуватися реченням означає розвивати в них уміння ділити потік мовлення на закінчені структурно-сміслові одиниці, виділяти предмет думки, структурно та інтонаційно оформляти думки, з'єднуючи слова в речення.

Проблема оволодіння граматиною учнями з вадами слуху була в центрі наукових інтересів таких дослідників як Р.М.Боскіс, К.Д.Бойко, А.М.Гольдберг, Е.П.Гроза, А.Г.Зікеєв, І.П.Колесник, К.Г.Коровін,

Л.С.Лебедева, К.В.Луцько, Н.Г.Морозова, Г.Ф.Понгільська, М.К.Шеремет, М.Д.Ярмаченко та інші. Зокрема, вченими встановлено, що для глухих учнів при аналізі змісту речень та текстів характерна орієнтація на поодинокі окремі слова, які дитина не вміє поєднати у словосполучення (речення) (Р.М. Боскіс, Н.Г. Морозова, Г.Ф. Понгільська), не завжди вдало забезпечує логіко-граматичні зв'язки між словами в реченні, а отже не вміє прогнозувати мовлення, виділяти змістові одиниці, утримувати в пам'яті зміст речень, текстів (К.Д. Бойко, К.В. Луцько, М.К. Шеремет). Крім того дослідниками (О.О.Красільнікова, Л.С.Лебедева, Т.Ф.Марчук, М.І.Нікітіна) виявлені труднощі сприймання та відтворення граматичних особливостей слів у контексті словосполучення та речення, що негативно позначається не лише на оволодінні мовленням, але й на розвиткові мислення, що також проектується на якість розуміння змісту мовлення (фраз, речень, тексту) (Т.О.Григор'єва).

Проведений спектр вищезазначених досліджень свідчить, що основна увага вчителя повинна бути спрямована на навчання глухих учнів початкових класів граматики, як пропедевтичного етапу формування граматичних понять. Саме вирішення даної проблеми в умовах трансформації методики навчання глухих учнів в межах новітньої освітньої парадигми і зумовлює необхідність подальших пошуків (І.П.Колесник, О.О.Красільнікова, К.В.Луцько, О.В.Мартинчук, Т.Ф.Марчук та інші).

У даній статті надається авторська методика діагностики сформованості граматичних понять у глухих учнів 1-4 класів, яка базується на теоретико-методологічних засадах навчання дітей даної категорії в умовах реформації системи спеціальної освіти.

Наше дослідження передбачало вирішення проблеми оволодіння мовленням глухими учнями початкових класів, зокрема граматичними поняттями, виходячи з таких етапів:

1. Аналіз мовного матеріалу та виділення істотних ознак поняття;
2. Узагальнення істотних ознак, встановлення зв'язків між ними та їх ідентичності;
3. Закріплення суті ознак поняття та зв'язків між ними;
4. Творче застосування на практиці одержаних знань, формування умінь та навичок в процесі виконання вправ.

Такий підхід забезпечує адекватність засвоєння граматичних знань й надалі, у зв'язку з цим, свідоме аналітичне сприймання граматичних ознак, розуміння типовості граматичних ознак та трансформацію набутих знань в усне і писемне мовлення.

Експериментальне дослідження володіння граматичними поняттями глухими учнями 1-4 класів складалося з чотирьох серій завдань, що були логічно пов'язані між собою.

Отже, перша серія спрямована на виявлення рівня оволодіння глухими учнями 1-4 класів лексико-семантичною ознакою мови.

Другу серію склали завдання на виділення глухими учнями 1-4 класів істотних граматичних ознак, їх узагальнення, які характерні для даних слів, словосполучень, речень.

Третя серія мала на меті виявити рівень розуміння глухими учнями початкових класів граматичних ознак та вміння переносити засвоєні граматичні ознаки на новий мовленнєвий матеріал.

Четверта серія спрямована на виявлення вміння глухих учнів 1-4 класів самостійно оперувати засвоєними граматичними ознаками в усному та писемному мовленні.

Розглянемо детальніше окремі завдання кожної серії.

Серед завдань першої серії глухим учням початкових класів пропонувалися два завдання, спрямовані на усвідомлення ними лексичного значення слова. В першому завданні школярам потрібно було закінчити речення, дібравши слова – назви предметів, що характеризують певне тлумачення, зокрема дописати назви професій. У другому потрібно було вставити в речення подані слова у потрібній формі. Так, зокрема, завдання мало такий вигляд:

а) Прочитай. Замість крапок напиши одним словом, як ця людина називається.

Лікує хворих Продає товари Виховує дітей

б) Прочитай. Замість крапок встав слова з довідки в потрібній формі.

Ми ... в таборі відпочинку. Ми ... о сьомій годині ранку. Ми ... зарядку на спортивному майданчику. Після зарядки ми ... зуби і Потім ми Після сніданку ... в лісі. Там ми ... ягоди, гриби та горіхи. Перед обідом ми ... сонячні ванни. Ми ... на сонці і ... в річці. Після обіду ми Потім ... на човнах. О десятій годині вечора ми ... спати.

Слова для довідки: Лягати, кататися, спати, купатися, загоряти, приймати, збирати, гуляти, снідати, жити, вставати, робити, чистити, умиватися).

Також глухим школярам 1-4 класів у першій серії було надане експериментальне завдання на виявлення вміння вживати слова – назви дій, які утворені від одного кореня за допомогою префіксів, у відповідному лексичному їм значенні. Учні повинні були доповнити речення, вставивши потрібні за змістом слова, які надавалися в довідці. Завдання мало такий вигляд:

Прочитай. Замість крапок встав потрібні слова з довідки.

Дідусь ... онуку казку.

Школяр ... цікаве оповідання.

Іванко ... Петрику правильну відповідь.

Син ... мамі приємні слова.

Слова для довідки: Сказав, переказав, розказав, підказав.

Наступне експериментальне завдання першої серії передбачало виявити розуміння школярами слів, близьких за значенням – синонімів.

З цією метою учням пропонувалося з поданих синонімів вибрати той, який повністю відповідає своєму значенню і смислу висловленої думки.

Так, зокрема, завдання мало такий вигляд:

Прочитай. Замість крапок встав потрібне за змістом слово з дужок.

а) Вузька покручена ... (стежка, дорога) вела через поле.

б) Вдень ... (прийшла, насунула) чорна хмара.

в) Для лижних прогулянок добре мати спеціальний ... (одяг, наряд).

г) Над осінніми полями кружляють ... (табуни, зграї, череди) галок і граків.

Інше експериментальне завдання даної серії спрямоване на розрізнення глухими учнями спільнокоренових слів – назв предметів, назв ознак, назв дій та вживання їх у відповідному їм лексичному значенні. Завдання мало такий вигляд:

Прочитай. Замість крапок встав потрібні слова з довідки.

Біля школи росте чудовий У ... багато фруктових дерев. Ми старанно доглядаємо свій Розчищаємо ... доріжки. Разом з дорослими ... дерева. ... Іван Петрович хвалить нас за допомогу.

Слова для довідки: Садок, садові, садок, садимо, садівник, садку.

У другій серії нашого експериментального дослідження глухі учні 1-4 класів були орієнтовані на виділення істотних граматичних ознак, їх узагальнення, які характерні для даних слів, словосполучень, речень.

У другій серії глухим учням 1-4 класів з ряду експериментальних завдань були надані два завдання на вміння сприймати, визначати типи речень за метою висловлювання та емоційним забарвленням і співвідносити їх з відповідними назвами (термінами). З цією метою школярам в першому завданні пропонувалося співвіднести слово, сприйняте слухо-зоро-вібраційно, із зображеннями поданими у вигляді малюнка, глобальної таблички. В другому завданні виписати з даного набору речення за метою висловлювання та за інтонацією. Отже, завдання мали такий вигляд:

а) Слухай уважно. Читай речення з губ. Дивись на обличчя. Думай. Відповідаючи піднімай потрібну табличку до даного речення.

Для 3-4 класів

розповідне

питальне

спонукальне

окличне

Для 1-2 класів

.

?

!

- а) Ми навчилися читати.
- б) Хто любить малювати?
- в) Ти молодець!
- г) Полий, будь ласка, квіти!

б) Прочитай речення. Випиши спочатку розповідне, питальне, спонукальне речення. Випиши окличне речення.

- а) Ми збираємо квіти.
- б) Хто любить читати казки?
- в) Ти молодець!
- г) Тату, купи, будь ласка, цукерки!

Наступне експериментальне завдання другої серії передбачало виявити вміння глухих учнів початкових класів вирізняти службові частини мови, зокрема прийменники, які слугують для зв'язку слів у реченні, серед самостійних. Завдання, в якому потрібно знайти і підкреслити прийменники в наданих реченнях, було представлено в такий спосіб:

Прочитай речення. Знайди і підкресли слова-помічники.

- а) За хатою ростуть яблуні.
- б) Малюнок лежить на столі.
- в) Люда пішла до подруги.
- г) Моя мама працює в лікарні.

Інше експериментальне завдання даної серії надавалося з метою виявлення вміння глухих учнів 1-4 класів складати схеми простого речення, виділяючи головні та другорядні члени умовними позначеннями. Отже, завдання мало такий вигляд:

Прочитай речення. Підкресли члени речення, використовуючи умовні позначення: _____, _____,

- а) Дівчинка одягає пальто.
- б) Діти катаються на великих лижах.
- в) Прийшла сніжна зима.
- г) Яскрава пташка сіла на дерево.

Також глухим учням 1-4 класів у другій серії пропонувалося експериментальне завдання на вміння встановлювати логіко-граматичні зв'язки між членами речення за допомогою питань. Так, зокрема, завдання мало такий вигляд:

Прочитай речення. Випиши зв'язаних між собою за змістом пари слів.

На високому горбі росте струнка білокора береза.

- (Що?) береза _____;
- _____ (що робить?) _____;
- _____ (яка?) _____;
- _____ (яка?) _____;
- _____ (на чому?) _____;
- _____ (на якому?) _____.

Серед експериментальних завдань третьої серії, яка мала на меті виявити рівень розуміння глухими учнями 1-4 класів граматичних ознак та вміння переносити засвоєні граматичні ознаки на новий мовленнєвий матеріал, можна виділити наступні.

Зокрема, в одному із завдань перевірявся рівень володіння глухими учнями граматичним і смисловим зв'язком слів у реченні. Завдання мало такий вигляд.

Прочитай речення. Допиши в словах замість крапок потрібні префікси, суфікси, закінчення.

- а) Прав... берег річки був покритий густ... лісом.
- б) У вишн...ому сад...у кружля...а маленька бджіл...а.
- в) Оленка і Петрик ...ховалися від дощу під парасолькою.

У наступному експериментальному завданні третьої серії виявлялося вміння глухих дітей складати прості речення за поданими схемами, добираючи члени речення під відповідні умовні позначення. Завдання було представлено в такій формі.

Подивись уважно на схему. Склади речення за схемою. Речення запиши.

- а) _____
- б) _____
- в) _____
- г) _____

Також у даній серії перевірялося вміння глухих учнів початкових класів складати речення за моделлю. Завдання мало такий вигляд.

Прочитай питання. Склади речення, відповідаючи на питання.

- а) Хто? Що робила? Що?
- б) Який? Що? Що робить? Де?
- в) Коли? Хто? Що робить? Що?

Інше експериментальне завдання даної серії надавалося з метою виявлення вміння глухих учнів 1-4 класів правильно вживати розділові знаки в кінці різних за метою висловлювання та за інтонацією речень. Школярам потрібно було прочитати речення, визначити його тип та поставити потрібний розділовий знак.

Прочитай речення. Подумай, яке це речення. Постав у кінці речення крапку, знак питання або знак оклику.

- а) На яких деревах ростуть груші
- б) Дідусь і хлопчик пішли до лісу
- в) Які казки ти любиш читати
- г) Не ламай дерево

У четвертій, останній, серії, яка була спрямована на виявлення вміння глухих учнів 1-4 класів самостійно оперувати засвоєними граматичними ознаками в усному та писемному мовленні, школярам були запропоновані наступні експериментальні завдання.

Зокрема, перевірялося вміння глухих учнів 1-4 класів перекодувати невербальні позначення в тексті (малюнки) на вербальні. Школярам був наданий текст в якому окремі слова були замінені малюнками. При читанні даного тексту учні повинні були ці малюнки вербалізувати. Учням надавалася така інструкція:

Заміни малюнки словами. Прочитай текст.

Інші два експериментальні завдання четвертої серії були орієнтовані на складання тексту за даним початком. В першому завданні учні для продовження тексту мали використати слова з довідки. В другому придумати кінець за поданим планом. Завдання мали такий вигляд:

а) Прочитай. За поданим початком напиши кінець оповідання. Використовуй слова з довідки.

Мисливець узяв рушницю, став на лижі й поїхав у ліс на полювання. За ним побіг собака Полкан.

Надворі знялась хуртовина. Густий лапатий сніг бив у обличчя. Він швидко засипав куці й сліди на дорозі.

Мисливець захвилювався...

Слова для довідки: Заблудився, не знав, що робити, наближалася ніч, раптом, собака, відбіг, понюхав, підбіг, загавкав, зрозумів, пішов за собакою, допоміг, радісна усмішка, друг людини.

б) Прочитай початок оповідання. Придумай кінець за поданим планом.

Таня дуже любила різних тварин. Її подруги знали про це. В день народження вони подарували їй маленьке цуценя. Таня була дуже рада. Вона взяла цуценя і ...

План.

1. Як Таня доглядала цуценя?
2. Куди вона з ним ходила?
3. За що цуценя любило Таню?

Окрім того, в даній серії перевірялося вміння глухих учнів початкових класів самостійно складати речення з опорою на мовленнєвий матеріал, а саме школярам пропонувалося написати твір за словесно-графічною моделлю (опорою). Завдання мало такий вигляд:

Прочитай. Замість рисок встав потрібні за змістом слова. Зі слів останнього рядка склади речення.

Ліс вкрився білою ковдрою. М'який _____ _____ безшумно сідає на кудлаті _____ ялинок. _____ навкруги.

Спочиває, до, ліс, весна.

Також у даній серії перевірялося вміння глухих учнів 1-4 класів складати оповідання за серією малюнків. Завдання мало такий вигляд.

Розглянь малюнки. Склади за ними невелику розповідь. Використовуй розповідні та питальні речення. Розповідь запиши.

Отже, дана методика дозволяє реалізувати поетапність виявлення якості володіння граматичними поняттями глухими учнями 1-4 класів у системі вивчення української мови та формування усного мовлення. Значна увага звертається на зв'язок писемного та усного мовлення при засвоєнні граматичних понять глухими учнями. Особливого значення в даній методиці набуває підведення учнів до граматичного аналізу та граматичних узагальнень мовних закономірностей.

Список використаних джерел

1. Красильникова О.А., Киреева Г.А. Формирование грамматического строя речи слабослышащих школьников. – СПб.: КАРО, 2005. – 176 с.
2. Коровин К.Г. Практическая грамматика в системе специального обучения слабослышащих детей языку. – М.: Педагогика, 1976. – 256 с.
3. Луцько К.В. Концептуальні підходи до розвитку інструментальних технологій навчання дітей з порушенням слуху та мовлення // Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Сучасні технічні засоби реабілітації й навчання дітей з вадами слуху та мовлення / За ред. Б.С.Мороза, К.В.Луцько. – К.: А&Р, 2002. – С. 71-79.
4. Львов М.В., Рамзаева Т.Г., Светловская Н.Н. Методика обучения русскому языку в начальных классах. – М.: Просвещение, 1987. – 414 с.

This article presents a method of diagnostics of development of grammatical concepts of deaf pupils of 1-4 classes, which is based on the theoretical-methodological bases of teaching of this category of children in the special school.

Keywords: speech, deaf pupils of 1-4 classes, grammatical analysis, grammatical generalization, grammatical concepts of ownership.

Отримано 19.9.2013

УДК 37.013.42:364-78-053.6

Н. М. Дідик

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПІДЛІТКІВ З ДЕВІАНТНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

У статті розглядаються особливості проведення соціальної роботи з підлітками, які мають девіантну поведінку. Проаналізовано сутність соціально-психологічної реабілітації даної категорії дітей, описано етапи, форми і методи роботи з ними.

Ключові слова: соціальна робота, соціально-психологічна реабілітація, підліток, девіантна поведінка.